

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Preceptoriu[m] Domini Gotscalci Hollen de ordine Heremitarum sancti Augustini

Hollen, Godescalcus

Nurmberge, 1521

VD16 H 4471

Honora patre[m] [et] matrem.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30748

Preceptum Quartum

E dum. Ideoq; mulieres nisi verba sua bene examinent: de facili proumpunt in verba fatua et impremeditata. Hoc autem faciunt nisi sint taciturne. Tertio debent esse taciturne ne sint litigiose: quia quando incipiunt litigare: augetur cupiditas loquendi: quia nesciunt se per rationem refrenare: cum quasi careant ratione inde sequitur litigium quod est enorme peccatum.

Tertio eruditi de sunt ne sint otiose: sed semper laboriose et opose. Patet hoc tripliciter secundum philosophum. x. Ethicorum. Primo absque delectatione diu vita nostra durare non potest. Ideo puellae aliquibus licitis operationibus et honestis se dare debent: et quia vniuersis delectantur in opere suo siue bonum fuerit siue malum. Secundo quia secundum philosophum. nescit mens humana otiosa esse. Ideo quando occupat circa licita vagatur per operositatem licitam: et illicita sollicitudo vitatur. Tertio quia consurgit aliqua utilitas et aliquid bonum: quia sunt opera circa quae debent operari seu occupari. Hoc considerandum est secundum diuersitatem et diuersitatem personarum et locorum.

Quinto debent erudiri pueri in artibus mechanicis et liberalibus more antiquorum principum: quia probos magistros habere consueuerunt per instructionem filiorum: sicut Alexander Aristoteli: traianus plutarcho: nero senecam. Unde legitur quod rex romanorum scripsit regi francorum: hortans eos filios instruere liberalibus disciplinis: quod rex illitteratus est tamen a sinu coronatus. Et Ecclesiasticus. vij. Filij si sunt tibi: erudi illos. Debent ergo filij nobilitatis et principum et diuitum erudiri in artibus liberalibus: et filij pauperum erudiri in artibus mechanicis. Iuxta illud Lathonis. Si tibi sint filij nec opes: tunc illos instrue: ut possint inopes defendere vitam. Ideo scribit Ioan. in suo polycraticon li. vj. c. x. dicit de Octauiano: quod cum filiis suis bona hereditaria sufficere possent: tamen voluit pueros suos instruere ad gradum militare: ad cursus: ad saltum: ad usum natandi: lapides iacendi: manu exercitari fecit: ac si sua nequaquam nisi per virtutem possidere valerent. Filias in lanificio instruit fecit: si praeter spem in extraneam paupertate fortuna proiecisset: per artem sustentari valerent. Ergo huius exemplo parentes moueri debent: ut filij eorum in artibus mechanicis imbuantur.

Sexto

debent acriter pro delictis corrigi. Unde Salomon Proverbi. xxij. Noli subtrahere a puero disciplinam. Ecclesiasticus. xxx. Curua ceruicem eius. Huius rei gratia tria inducunt exempla. Primum est de Heli sacerdote. De quo legitur. i. Regum. iij. qui filios corrigere neglexit a deo est punitus: qui in domo sedens cum filiorum mors in bello ei fuisset nunciata: idem de sella corruens fractis ceruicibus expirauit: et pontifex transumptiue extra de simonia. capi. Hely. Aliud exemplum recitat Gregorius li. iij. dial. de quodam patre qui habuit filium annorum quatuordecim quod deum blasphemare non cessauit: et pater eum non correxit. Iustus deus iudicio in sinu patris a demone percussus et mortuus est. Tertium est quod narrat Boetius in li. de disciplina schola. de filio Lucretij. qui fuit absque disciplina nutritus: consumens sua in aleis et meretricibus et a patre crebro redemptus de angustiis crucis: postea captus propter patris penuriam redimi non poterat. Qui cum lachrymis voce querula petijt osculum a patre: et cum pater accessit nasus illius morsu acutissimo secuit dices. Quare meis precibus erroribus castigatus euasit: et magister mei monitis non obediuit: quasi dicit. Pater quia me non castigasti: sed permisisti me vacare peccatis: merito de te captam vindictam. Illius exemplo moneri debent parentes filios suos corrigere: non tamen debent percutere pueros enormiter cum baculo aut fuste: sicut faciunt nouercae: sed cum virga.

Honora patrem et matrem.

Tertio peccat contra illud preceptum scholares et discipuli qui debitum honorem non impediunt suis magistris quos eos informant in moribus et scientiis. Talibus enim tenentur honorem metum et obedientiam. Ideo dicit Latho. Magister metue. Et Aristoteles. ix. Ethicorum. Dis parentibus et magistris nisi quod possumus reddere equalis. Et notaandum quod magister honorandus et metuendus debet in se habere quatuor. Primo sit scia illustratus. Secundo sit beniuolentia inclinatus. Tertio sit innocentia decoratus. Quarto sit experientia certificatus. Primum debet esse scia illustratus: ne sibi dicatur illud ad Romanos. ij. Qui alium doces: teipsum non doces. Item Sapientia. viij. Antequam loquaris. i. docendo: discere. Qui cocor

dat canōl. lxx. di. c. **A**lterū est eū fieri ma-
 gistrū qui nunq̄ fuit discipul⁹. xvi. q. j. ca.
 li clericar⁹. Dicit bñs Hiero. ad Ruiticuz.
 Ne sis miles anteq̄ tyro: nec pri⁹ magister
 q̄ discipul⁹. xlviii. di. c. phibent. dicit. In
 arrogantiā que est ruina diaboli incidunt
 qui in punctu hore nec dū discipuli statim
 mgrī efficiunt. **E**t extra de elect. ca. officij.
 recitat q̄ papa noluit quendā abbatē nobi-
 lem confirmare: eo q̄ anteq̄ esset discipul⁹
 voluit esse mgrī. Ideo antiqui mira pro ac-
 quirēdis scientijs sustinuerūt: sicut recitat
 Hugo in lib. didascalon dicens. Alij calca-
 bant honores. Alij piecerūt diuitias. Alij
 acceptis iniurijs gaudebant. Alij penas
 spreuerunt. Alij cōubernia hoim deserē-
 tes: vltimos recessus ⁊ secreta heremi pe-
 netrantes: soli se phie dedicabāt: vt eo me-
 lius cōtēplationi vacarent. Sequit̄ infra.
 Sapiēs vir ille grece Themistocles cum
 expletis centū ⁊ septem annis se moue-
 neret: dixisse fert̄ se dolere q̄ egrederetur
 de vita qñ sape cepisset. **A**nde Hiero. in p-
 logo bibie scribens ad Paulinū. Legimus
 inquit in veteribus historijs quosdā lustras
 se prouintias: nouos adijisse populos: ma-
 ria transisse vt eos quos ex libris nouerāt
 coram quoq̄ viderēt. Sic Pythagoras mē-
 phiticos vates: sic Plato egyptuz: ⁊ sic de
 alijs multis ibidē numeratis. Sic Appo-
 loni⁹ ptransiuit caucasum mōtē: vt videret
 Hyarcum in throno aureo sedentem: po-
 tantem discipulos suos de fonte Tantalī.
 Sed nostri moderni scholastici non curāt
 sic mundum peragrarē pro scientijs adipis-
 cendis: cōtenti solo nomine. s. q̄ vocantur
 mgrī. **C**ōtra quos saluator. Math. xliij.
 Non vocemini mgrī: q̄ vnus est magister
 vester in celis. **S**ecundo debet esse beni-
 uolentiā inclinatus. De quo Grego. ⁊ po-
 nit̄ extra de maioritate ⁊ obedientia. c. hu-
 milis doctrina mgrī. **S**up quo dicit glo-
 sa. Bene dicit humilis. Nam mgrī debet
 esse humilis ⁊ benignus auditoribus ⁊ hu-
 militer docere: nō cum austeritate ⁊ poten-
 tia. vt ptz. xlvj. di. c. **H**oc habet proprium
 doctrina arrogantium: vt humiliter nesci-
 ant inferre que docent ⁊ recta que sapiūt
 etiā ministrare recta non pnt. **A**speritatis

autem nimie increpatio nec correctionem
 recipit nec salutem. **T**alis tamen humili-
 tas sic moderari debet q̄ non fragat regē-
 di auctoritas. vt dicit Augustinus in regu-
 la. ⁊ pontif. lxxxvj. di. c. **D**um nimium ser-
 uatur humilitas. **T**ertio q̄ sit innocen-
 tia decoratus. **D**e hoc dicit Boetius vbi
 supra in lib. de discipli. scho. **M**agistratus
 inquit mor. honestate polleat: ⁊ debet esse
 in sermone verax: in iudicio iustus: in con-
 silio prouidus: in cōmisso fidelis: constans
 in vultu: pius ī affectu: virtutibus insignis
 ⁊ bonitate laudabilis. **S**equitur ibidem.
Nulla siquidem res perniciosior discipulo
 q̄ vita contumeliosa mgrī. **E**t sic doctri-
 na vilescit ex ignominiosa vita docentis.
Viuat igit̄ magister virtuose vt discipulos
 informet. **S**eneca in epistola. vij. **P**lus ho-
 mines in quā oculis q̄ auribus credūt. **L**ō-
 gum em̄ iter per pcepta: bene ⁊ efficac per
 exēpla. **U**n dicit. ij. q. vij. c. nos. **M**agistri
 errorz sunt q̄ pei⁹ viuūt q̄ discipuli. **Q**uar-
 to debet esse experientia certicat⁹. **I**ō ma-
 gister Egidi⁹ ostēdit in li. de regimine pun-
 cipū. pte. ij. c. ix. dicit: q̄ debet esse sciēs in
 speculabilib⁹: vt doceat ī sciētia: prudēs in
 agibilibus vt instruat in bonis moribus.
Primo probat: q̄ ad hoc q̄ sit sciens: tria
 requirunt̄. **P**rimo debet esse inuētius ex
 se: q̄ q̄ nullo mō scit aliqua inuenire: sed so-
 lum aliorū dicta referre: magis est recita-
 tor q̄ doctor. **S**cdo debet esse intelligens:
 q̄ nullus sufficit sibi in speculando: sed po-
 steriorēs phi ex dictis priorū habuerūt in-
 uamēta. **I**deo nō solū requirit̄ q̄ sit inuēt-
 ius: sed etiā intellectiū aliorū. **T**ertio req̄-
 ritur q̄ sit bñ iudicatiū: q̄ dicta aliorū sunt
 tenenda ⁊ q̄ respuenda. **E**t aut̄ sit prudēs
 in agibilibus: ⁊ bene instruat in bonis mo-
 ribus: req̄rit̄ q̄ sit memor: caut⁹: prouidus
 ⁊ circūspect⁹. **P**rimo debet esse memor: re-
 colendo pterita. **N**am sicut volens rectifi-
 care virgā: nunq̄ eam rectificare posset nī-
 si cognosceret ex qua pte esset obliqua. **S**ic
 volens alios rectificare: nunq̄ eos cōgruē
 rectificare posset: nisi h̄ret pteritorū notici-
 am p que pgnosceret quō obliquati essent.
Scdo debet esse prouidus futurorū vt adhibe-
 at medicamēta cōtra ea p q̄ ī posterū fa-

Preceptum Quartum

E cilius obliq̄ri possent. Tertio debet eē circūspectus vel exptus: q̄ debet cognoscere particulares cōditiōes puerorū cū experientia circa particularia habeat esse. Hāz aliq̄s debet corrigere s̄bis: alios s̄berib⁹: s̄m q̄d delictū z cōditio puerorū requirit: z si clericus scholaris existat: maḡ pcutiēs eū nō incidit in canonem. vt pt̄z de sentē. excō. c. j. vbi dicit̄. Neq̄ maḡ si scholarem clericū intuitu discipline vel correctionis percussit: nō pōt in ipso iniectio manuum violenta notari. Tales maḡi debent esse in ecclesijs: q̄ pauperes clericos doceant in grammatica. vt̄z extra de maḡis. ca. j. z. ca. non nullis. Et̄lā eccl̄ia metropolitana debz habere theologū: q̄ sacerdotes z clericos doceat in sacra pagina: z illi debēt assignari prouentus prebēday vñ ille sustentet. Et pro licentia docendi nullus premiū erigat sub obtentu alicui⁹ cōsuetudinis. vt̄z ibi dem in ca. qm̄. z in ca. phibeas. ¶ Acandum est secundo: q̄ pueri imbuendi in artibus liberalib⁹ debent in se h̄re septem. Primo debēt esse in corpe formosi. Ideo dicit Boetius in li. de disci. schola. Vidēdū est q̄ infans cum ducit̄ ad imbuendum in eo membroz decens sit dispositio z partiū integraliū: z ponit̄ ibi exempluz. Legit̄ Thimothēi filiū lepra incumbentem castratuz lōripedem factum gibbo tumentem: doctri ne mancipatū: plebeiam extitisse abiectio nem: socioz ridiculosam deiectionez. hec ille. Cauendum est ne tales ponantur ad studiū: ne sciētia contemnat̄. Unde Virgilius. Batioz est pulchro veniēs e corpore virtus. Vñ Seneca epla. lx. Minus accepta est scia vel stus veniēs ex corpore difformi. Item tales non p̄nt finaliter p̄s bytera ri. vt̄z pt̄z Leui. xxi. Homo de semine aarō qui habuerit maculā nō offerat panes deo suo: nec accedat ad ministeriū eius. Si cecus fuerit si claud⁹: si paruo vel grandi na fo: aut toto: si fracto pede: si gibbus: si lip⁹: si albuginem habens in oculo: si iugez scabiem: si impetiginem in corpore: vel herinosus: si mancus. Ratio huius est: quia si tales ordinarentur vilesceret sacerdotale officium. Sed ista hodie non repelluntur. vt̄z patet. vi. q. j. Qualiter. in fine. Nisi sit

defectus valde notabilis. Sed spiritualiter intellecta repellunt. vt̄z patet. xlix. dist. ca. Hinc etenim. Exponit̄ ibi Gregorius. per cecū ignorantē: per clauduz iniustum: p̄ nasum deformem indiscretum: p̄ fractuz in pede ineptum ad gradienduz in via morum: per gibbosum superbum z c. vt̄z supra. Secundo debent esse ingeniosi. Ideo dicit Salomon Sapi. viij. Puer eram ingeniosus: z sortitus sum animā bonā. Ideo dicit Hugo in Didascalon. Qui doctrine operam dāt: ingenio simul z memoria volere debent. Vñ August. x. de trinita. Hāz tribus inspici solēt ingenia paruulorū: quāto tenacius z facilius puer meminit: z quāto acutius intelligit z studet ardentius: tāto est laudabilioris ingenij. Cui⁹ signū est mollicies carnis. vt̄z patet in. ij. de anima. Adolles quidem carne aptos mēte esse dicimus. Si aut̄ tales nō sunt ingeniosi z vili tant scholas perdunt tēpus. Et de talibus dicit Laureatus poeta Franciscus petrar cha in libro de re. vtri. fort. capi. xxxviij. Sepe inquit caput vri facilius mollias q̄ hois. Laueant ergo parētes ne expensas perdāt. Laueāt rectores ne tales decipiāt sed moneāt tales ad opera mechanica. Si aut̄ essent ingeniosi z nō virtuosī esset grāde periculū. Vñ idē Frā. petrar. li. j. ca. vij. de re. vtri. for. Rūdit discipulo suo ḡfiantī z dicenti. Ingeniū mihi velox est. Rūdit. Ad stutes vinā. Aliq̄n quo veloci⁹ eo p̄pius est ruine. Sequit̄ ibidē. Sepe magnū ingeniū: magnorū initū malorū. Raro aut̄ magni errores nisi ex magnis ingenijs p̄diere. Idem sepe pueri ingeniosi moriuntur: ne sint inuētores magnorū errorum: si cut fuit filius beati Augustini. De quo ipse dicit. ix. cōfessi. Adiuuimus nobis ad baptisimum Adeodatū puerū ex me natū carnaliter d̄ peccato meo. Tu benefecerat̄ ei annoz erat ferme q̄ndecim z ingenio p̄ueniebat multos graues z doctos viros. Sequit̄. Horrori mihi erat ingeniū illud. Dubitat̄: vtrum ingenia hominum moderiorū sint subtiliora veterū: quia dicit Hieronymus in prologo Bible. Ingenia hominum quasi vina probātes. Sicut em̄ vetus vinum melius est nouo: sic quidā dicit

E runt veteres subtiliores ingenij floruisse
 q̄ modernos. Contra quorum opinionez
 primo est Priscianus in primo maioris vo-
 luminis. Cuius inquit auctores quanto
 sunt iuniores tanto sunt perspicaciores: z
 ingenij floruisse ac valuisse diligentia.
Secundo contra talem opinionē eī etiā ex-
 perientia in artificialibus operib⁹ moder-
 nis: vt sunt picture: edificia z c. q̄ absq̄ com-
 paratione sunt subtiliora antiquis. Idem
 patet in scientijs humanis. Est etiā contra
 illud q̄ iuuenes moderni t̄pis sunt commu-
 niter subtiliores: cautiōres z prudētiōres
 q̄ iuuenes antiqui. Si autē dicat q̄ antiq̄
 fuerunt melioris z diuturnioris vite q̄ mo-
 derni: modo bonitatē cōplexiōis sequitur
 bonitas ingenij. Respōdet q̄ licet olim ho-
 mines fuerunt fortiores in naturalibus z
 longioris vite: z p̄ p̄ns q̄tū ad hoc bñ fue-
 runt melioris cōplexiōis q̄ hoīes hui⁹ tē-
 poris: non tñ sequit̄ ex illo q̄ fuerūt melio-
 ris z cōueniētioris naturalis dispositiōis
 p̄ bonitate z subtilitate ingenij: q̄a ex alia
 cōplexiōe oīū fortitudo hoīs z diuturni-
 tas vite: z ex alia subtilitas ingenij. **U**nde
 fm̄ Aristotelē in p̄blematib⁹. Fere omēs
 illustres in scientijs fuerunt melancolici: z
 tamen complexiō melācolica non est nobi-
 lissima. ergo. Itē p̄fectioris complexiōis
 est equus q̄ aranea vel formica: z tñ valde
 ingeniosior z idustrioz est formica q̄ equ⁹.
 Itē cōiter hoīes subtiliores z naturaliter
 ingeniosi sunt breuioris vite: z econtra ho-
 mines fortes z longevi sunt tardi ingenij.
Tertio debent esse studiosi. Unde dicit
 Boetius in li. de disci. scho. Discipul⁹ de-
 bet esse intētus ad audiēdū: docilis ad in-
 telligendū: beniuolus ad retinēdū. Et
 subdit. Nō sit scholar⁹ discipulus. Dī autē di-
 scipulus q̄si a schola diuisus. Schola grece
 vacatio latē: a q̄ vacatiōe diuisus est. Er-
 go discipulus ē q̄ discurret p̄ vicos z plateas
 z tabernas: p̄ meretricū cellulas: p̄ publi-
 ca spectacula z choreas: q̄dā eoz addiscūt
 dimicare q̄ missi sunt a parētib⁹ cū magnis
 expēsis ad studēdū. Alij nocturno tēpore i
 plateis cū cytharis z lutinis discurrūt. De
 talib⁹ magrī eozū z hospites tenentur red-
 dere rōnē: q̄ nō compellant eos ad studia;

Naz scholares q̄ volunt p̄ficere oportet q̄
 sint p̄tinuati i studio sine desperatiōe: sicut
 fili⁹ incōstantie. de q̄ dicit Boet. in li. vbi
 supra. Qui tñ ad innūera peragēda se de-
 dit: sed sp̄ in p̄ncipio de labore territus ad
 aliud se trāstulit. Tādē ad acq̄sitiōez sciaz
 se trāstulit: z ad crathonē athenas veniēs
 vt ab eo disceret: vidit in sede sua difficilli-
 mas q̄stiones scriptas. Quas perlegēs z
 statim intelligere non valēs: studiū sapien-
 tie tanq̄ sibi impossibile abhorēs ad tātā
 desperationem venit: vt diceret. Miseruz
 est me esse hoīem. Atinā possem humanita-
 tē exuere: z asineitatē induere specie p̄mu-
 tata. Dicit Boeti⁹ q̄ attēdere debuisset il-
 lud q̄ obtulit ingenij cuiuslibet operis
 p̄mollit̄ diligentia. Itē dicit Hierony. sup
 illud Prouerbio. iiii. Ego filius fui tenel-
 lus. Quid inq̄t magis ad spem percipiēde
 scientie erigit animum: q̄ id q̄d eos quos
 in scientia clarescere miramur aliquando
 paruulos z indoctos fuisse meminimus.
Dubitat̄ utrū p̄hie studiū z artium libe-
 raliū sit vel fuerit apud deum meritoiū
 Videt̄ q̄ non: quia tunc gentiles sicut Ari-
 stoteles Plato z Socrates apud deū mul-
 to meruissent: qui feruentissime insistebāt
 studio z amore sciētie omnibus renuncia-
 uerunt. Qui tñ amore dei talia nō studue-
 rūt: s; p̄pter vanitatē. vt patet ad Rom. i.
 Euanuerūt em̄ in cogitationibus suis z c.
 Item quidā magister parisiensis quendam
 suū scholarē sociū egrotantez obnite ro-
 gavit: vt post mortem ad se rediret z statū
 suū sibi renunciaret. Qui post aliq̄s dies
 sibi apparuit cum cappa de pergameno to-
 ta sophismatibus intus scripta: z flamma
 ignis tota tecta. Qui requisit⁹ a magistro
 quisnā esset. At ille. Ego sum ille qui ad te
 redire promisi. Qui de statu suo requisit⁹:
 ait ille. Hec cappa quam supra me habeo
 est mihi data vt eam portē pro gloria quā
 in sophismatibus habui. Porro flamma
 ignis qua cooperta est pelles sunt delica-
 te z varie quas ferebam: que vt flāma me
 cruciant z exurunt. Sed cum magister il-
 lam penam facilem iudicaret: dixit ei de-
 functus vt manum extenderet: z sic facili-
 tatē sue pene sentire posset. **L**unq̄ manus

Preceptum Quartum

Exterdisset: ille guttam vnam sui sudoris dimisit: que magistri predicti manum sagittacitius perforauit: ita q̄ cruciatum mirabilem sensit: et ait. Talis sum totus. Igitur ex illa acerbitate penarum territus seculum reliquit: et religionem intrauit. Unde mane scholaribus congregatis: hos versus composuit. Ligo coarctans: cras coruis: vanasq; vanis. Ad logicas pergo que mortes non timet ergo. Incontrariū est: quia per tale studium acquiritur circa deum et creaturas cognitio veritatis que est necessaria ad iuste et recte viuendum: quia philosophia ostendit debitum rerum finem et ordinem. Igitur est virtuosus labor et meritorius. Item actus militie palis romanorum tendens ad bonum reipublice fuit meritorius glorie temporalis. ut patet. ij. de ciui. dei. ca. xv. dicente Augusti. Quibus non erat deus daturus vitam eternam: si neque hanc eis terrenam gloriam excellentissimi imperij concederet: non redderet merces bonis actibus eorum: id est virtutibus. Pro isto dubio est notandum quod studium est vehemens vel diligens mentis applicatio vel occupatio ad inueniendum: declarandum roborandum vel defendendum veritatem: quia omnis studiosus labor circa inuentionem est veritatis vel inuente declarationem vel roboracionem vel defensionem. **S**ecundo notandum quod multiplice ratione et intentionem quidam applicat se studio. Quidam precise intentione gentiliū propter cognitionem veritatis: quia cognitio veritatis est perfectio humani intellectus. Pro omnes homines naturaliter scire desiderant. Alii ut intitulati promoueant vel lucrent. Alii ut honorent et magni habeantur: quia scientia est de numero bonorum honorabilium. De quibus sanctus Bernardus super canticum sermo. xxvj. Sicut inquit quod scire voluit eo fine ut tamen sciant: et turpis curiositas est. Sicut quod scire volunt ut sciant ipsi: et turpis vanitas est: et subdit. Sunt qui scire volunt ut scientiam suam vendant: et turpis questus est. Sicut qui scire volunt ut edificet: et hec charitas est. hec ibi. Costat quod illi primi non merentur in studio suo. Alii tribus bonis intentionibus se dant studio. Primo ut per scientias humanitas inuentas cognoscant causas conditiones et statum operum dei et exinde consurgant in dei laudem et di-

lectionem: quia quod non cognoscit subtilitatem artificij non laudat artificem. Secundo ut talibus scientijs se disponant et habilitent suum ingenium ad aptius defendendum ea que fides saluberrima christiane religionis tradit credenda. Tertio ut cognoscant quantum humana inquisitio potuit in cognitione dei et creaturarum ascendere: et quantum potuit appropinquare cognitioni supernaturali seu fidei: ut videat homo quod necesse fuit ad salutem suam fieri desuper illuminationes. Illorum studium apud deum est meritorium singulariter si student ut doceant ignorantes. **Q**uarto debent esse humiles et obsequiosi. quia dicitur. xi. di. abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulis. Item psalmus. Intellectum dat paruulis. An Hugo in libro didascalon. lib. iij. ca. xiiij. dicit quod principium discipline est humilitas. Cuius cum sint multa documenta hec precipue ad lectorum pertinent. Primo ut nullam scientiam: nullam scripturam vilem ipse teneat: quia omnis scientia bona. Secundo a iuuentute: ut discere non erubescat. Tertio ut cum scientiam adeptus fuerit ceteros non contemnat. Primo in hoc consistit talis humilitas: ut nullam scientiam vel scripturam vilem teneat: quia omnis scientia bona est et omnis scriptura predestinata. ut patet. xxxvij. dist. c. Legimus aliquid ne negligant: et legimus ne ignorem: legimus non ut teneamus: sed ut repudiemus. Sed quidam dedignantur studere artes: sed volunt studere theologiam: sicut quidam pigri religiosi arbitrantur melius esse studere theologiam quam logicam vel physicam: nescientes quod per illas ad illam peruenit: et non e contrario. Item quidam continue student artes: et theologiam abominantur. Tali vitio beatus Augustinus inuoluitus erat. ut in li. iij. confessionum. c. v. dicens de seipso. Institui animam meam intendere in scripturas sanctas: et videre quibus illis erat: et ecce video rem non apertam superbis neque nudatam pueris. Sequitur ibidem. Visa est mihi indigna ut eam comparem tulliane dignitati. Tumor meus refugiebat modum eius: acies mea non penetrabat interiora eius. Veritamen illa est que crescit cum paruulis: sed ego dedignabar esse paruulus et turgidus fastu mihi grandis videbar. Dubitatur: utrum liceat clericis

ac laicis studere in libris gentiliū: Rūdet. q̄ quidā legunt libros poetarū vel gentiliū ad voluptatē ⁊ delectationē: ornatu verborū allecti: ⁊ tales peccant. Idem dicitur xxxij. di. c. Ep̄s gentiliū libros non legat: ⁊ sacerdotes dei obmissis euāgelij ⁊ prophetijs videmus comedias legere ⁊ amatoria bucolicoꝝ. ꝑ̄ suū verba cantare. Ibi dem etiā legimus de b̄tō Hiero. Qui dum libros legeret Liceronis: ab angelo est correptus eo q̄ vir ch̄riānus paganorū figmētis intenderet. Et ponit hoc ip̄e in eplā ad Eustochiū. Narrat etiā in vita scti Hugonis cluniacēsis. q̄ semel dum dormiret: vidit per somnū sub capite suo cubare multitudinē serpentū ⁊ ferarū. Et euigilās exquirēs inuenit librū Harronis sub ceruicali suo positū fantasij plenū ⁊ ritib⁹ gentiliū. Quē librū postq̄ abiecit: in pace quietiuit. Sc̄do quidā legunt in libris gentiliū: ut eorū errores detestentur: ⁊ vtilia in eis ad vsum sacre eruditionis vertant. De hoc legit. xxxvij. di. s. Sed ecōtra legitur q̄ Moyses ⁊ Daniel omni scia egyptiorū ⁊ chaldeorū eruditi fuerunt. Legit etiā q̄ precepit dñs filiis israel vt spoliarent egyptios auro ⁊ argento. Moraliter instrues vt siue aurū sapientie siue argentū eloquētie apud poetas inuenimus in vsum salutiferē eruditionis vertamus. Ibi dem in ca. si quid veri de deo sibilla vel orpheus vel alij p̄hi dixisse phibent valet q̄dem ad paganorū vanitatē vincendā: non tñ ad eorū auctem cōplectendā. Hec Augusti. in li. cōtra manicheos. Sc̄do requirit vt a nemine discere erubescamus. Iō d̄. xxxij. disti. c. Nullus ep̄s p̄pter opprobrium senectutis vel nobilitate generis a paruulis vel minimis eruditis (si quid forte vtilitatis est aut salutis) inq̄rere negligat. Ideo dicit Hugo in li. didascalon: cōsiderās illd̄ Platonicū. Nō alio aliena verecunde discere q̄ mea impudenter ingerere. Cur discere erubescis ⁊ nescire verecūdaris: pudor iste maior ē. Hec ille. Tertio cum sciam adeptus fuerit: ceteros nō debet contēnere. Cōtra q̄ multi faciūt despiciētes aliq̄s: quorū ingenia nūq̄ attingere p̄fit. Quinto debent esse deuoti ⁊ religiosi. q̄ d̄: Sap. i. In ma-

liuolā animā nō intrabit sapiētia: neq̄ habitabit in corpe subdito pctis. vñ Hugo in libro didascalon. Studēs in sacra scriptura non cōfidat de acumine ingenij sui: nec de subtilitate scrutini: nec d̄ sedulitate studij: sed de bonitate dei ⁊ pietate orationis. Optaui inquit sapiens sapientiam: ⁊ dat⁹ est mihi sensus. Inuocaui ⁊ venit i me sp̄ritus sapientie. Sapientie. vij. Ideo narrat Augustin⁹ li. i. de doctrina ch̄riāna. de quodam qui orando triduanis ꝑ̄cibus impetrauit a deo plenam noticiā scripturarum nullo homine docēte. Cui cum oblat⁹ esset codex legit in eo stupentib⁹ cunctis. Ideo dicit ch̄s Math. xxij. Non vocemini magistri: vnus est em̄ magister vester in celis. Ideo dicit laureat⁹ poeta fr̄ciscus petrarcha de re. vtri. fortu. libro. ii. c. xxxix. Sub indocto inquit ꝑ̄ceptore doctus aliquis fieri potest: vt per seipsum vel quād verius est influentia celesti atq̄ inspiratione. Et vt Liceronis vtar verbo aliquo afflatu diuino: sine quo nec doctū certe nec bonum virum posse fieri credēdum est. Hoc em̄ non solum vera religio sentit sed gentilis quoq̄ philosophorum consentit auctoritas. Sequitur ibidem Augustinus vero de seipso cōmemorat ⁊ testatur: cui non om̄ia credere nefas est: ⁊ aristotelicas cathēgorias que iter difficillima memorātur ⁊ artes liberales: quas singulas a singulis ꝑ̄ceptoribus didicisse magnū dicitur nullo hoīm tradente intellexisse. Et nouissimū oīm Bernardū virū doctrina ⁊ sanctitate clarissimū oēs suas l̄as q̄ruz inter cunctos sui t̄pis abundantissim⁹ fuit in siluis: vt etiā de se ipse ait: ⁊ in agris didicisse: nō hoīm magisterio: sed meditādo: ⁊ orando. Nec ꝑ̄ceptores vnq̄ habuisse alios q̄ quercus ⁊ fagos. Hec si facta sunt cur nō iterū fieri possunt. Q̄ nisi sic esset: quid fecissent primi hoies: quib⁹ nec mag⁹ vllus fuit. Hec Franciscus Petrar. Noui quendā baccalaureū q̄ sp̄ ante studiū orabat: ⁊ mirabiliter ꝑ̄fecit in scia vltra om̄es suos coetaneos. Querit. cur deus hoies per se nō docet imediate: sed per homies? Hęc questionē soluit Aug. i. lib. de doctrina ch̄riāna. c. ij. dicens. Nouente se vno t̄pe

Preceptum Quartum

E spūs sancto repleti ap̄i oīm linguas gentiū locuti sunt. Ergo cui talia nō pueniūt non arbitret̄ se esse ch̄riānū; aut spiritūsc̄m se accepisse dubitat; imo veraciter per hōiem discendū eū. Sequitur. Laueam⁹ ⁊ tales tentatiōes sup̄bissimas ⁊ periculosissimas non expectem⁹ rapi in tertū celum: magis cogitemus apostolū paulū: licet diuina ⁊ celesti voce p̄stratū ad hōiem tamen missum esse: vt sacramentū reciperet: ⁊ copularet̄ ecclesie. ¶ Secundum exemplū ponit ibidē: dicens. Et centurionē Corneliū quīs exauditas orationes ei⁹ ⁊ elemosynas respectas ei⁹ angelus annūciauit: petro tñ imbutū tradidit: per quē nec soluz sacramenta perciperet: sed etiam quid credendū: qđ sperandū ⁊ quid diligendū esset audiret. Tertū ponit ibidem dicens. Certe ad illū sp̄adonem instruendū: qui Esaiam p̄phetam legens non intelligebat: non angelum sed apostolū misit. Quartū exemplū Nonne cū Moyses deus loquebat̄: ⁊ tamen modum regendū populū a socero suo alienigena minime sup̄bus accepit. Causam huius ponit etiā ibidem dicens. Poterat utiq; fieri p̄ angelū: sed ne abiecta esset humana cōditio si p̄ hōies hominib⁹ deus v̄bz suū nolle ministrare videret. Quō verum esset qđ dictū est. Templum dei sanctū est qđ estis vos. si de⁹ de humano tēplo rīsa non daret. Sequit̄ ibidem alia rō. Deniq; ip̄a charitas: qua sibi inuicem homines nodo vnitatis astringit non haberet aditū refundendoz sibi in animoz: si homines p̄ hōies nihil addiscerent. ¶ Sexto debent esse ad querendum mḡos curiosi: qđ dicit Hiero. in prologo biblie. qđ viua vox habet aliqd latentis energie. Recitat ibi de multis q̄ mundū peragrabant. Et hoc fecerūt propter tria. Primo vt varios rerum effectus: naturalū opatiōes: dispositiōes insolitas ⁊ mirabiles experirēt. Et sic earum causas inquirēdo ad altiorē sciam p̄uenirēt. Secūdo vt explorēt diuersaz gētiū ritus ac mores: opiniōes seu credulitates de futuris: p̄teritis ac p̄sentibus: ⁊ si veritatē cōtinerent. Tertio vt q̄rerent a quibus addiscere possent: ⁊ audirent viros famosos in sciētijs ⁊ disciplinis. ¶ 36 dicit ibi

de Hiero. Sic Pythagoras memphiticus vates: qđ dicit̄ sunt a memphis ciuitate egypti. Ubi fuerūt vates. i. diuinatores qđ fuerūt sacerdotes illoz. Vel vates. i. phi: vel vates. i. astrologi vaticinātes ex astris: qđ in egypto maxime viguit astronomia. Sequit̄ in epistola Hiero. Sic Plato egyptū ⁊ archita tarentinus eandem oram italie que quondā grecia dicebat̄: laboriosissime peragravit. Sequit̄ ibidē. Capt⁹ a pyratis ⁊ venundat⁹ etiā tyranino crudelissimo paruit captus vinc⁹ ⁊ seru⁹: ⁊ tñ quia phus maior illo fuit. Etiā ad Titū Liuiū lacteo eloquēte fonte manantem de vltimis hispanie galliarūq; finib⁹ quosdā venisse nobiles legim⁹. Et quos ad contemplationē sui roma non traxerat: vntus hominis fama perduxit. Lacteo fonte. i. eloquētia facili. Sequit̄ ibidē. Apollonius ille magus v̄ phs in perfas trāsiuit caucasum montē: albanos: schyas: massagetas ⁊ c. vt hy arcū in throno aureo sedentem: ⁊ de fonte tantali potantē discipulos suos. i. de natura ⁊ de moribus audiret docētem ⁊ c. Ponit ibidem exemplū de ap̄is alijsq; multis qui maḡos quesierunt in diuersis vt addiscerent. Nota qđ Hiero. dicit de tito liuio. eū lacteo fonte manantē. i. eloquētia facili ⁊ delectabili ⁊ abūdanti. ¶ 37 dicit qđ Apollonius vidit hy arcus in throno aureo. i. in cathedra deaurata: qđ sapientiā docebat qđ p̄ aurū significat. potantē discipulos suos de fonte tantali. i. de seculari scia que dicitur fons tantali a tantalo pho. Naz vt fingit poete. Tantalus fuit filius iouis: ⁊ ob culpam suā apud inferos sustinet talem penam qđ semp sitit ⁊ esurit. Habet em̄ aquā vsq; ad labiū inferius: dum vult bibere semper aqua refugit. Rursuz pulcherrima poma de arbore pēdent vsq; ad labium eius sup̄ius: ⁊ qñ vult ea apprehendere similiter refugit: sicut tangit Quirō. in li. meta. Dicit̄ autē fons tantali humana scientia: eo qđ desiderū nō satiat: sed magis inflammat: qđ dum semp eam sicut curiosi semper refugit: qđ nunq; eos ad plēnū reficit. sicut dicit̄ Eccl̄s. viij. non saturat̄ oculus visu: ne auris implet̄ auditu. Etiam de Narcisso dicit̄ in li. metamor. Quiddā. Dumq; si

Atm sedare cupit: sitis altera crescit. Quo plus sunt pote plus sitiuntur aque. Itē dicit Hiero. q̄ appollont⁹ prexit ad ethiopi am: vt videret gymnosophistas z famosissimam solis mensam. Dicit Isid. libro. vii. ethiō. q̄ gymnosophiste nudi per opacas in die solitudines perhibent philosophari adhibentes tantum pudēdis tegumenta. Quim ita philosophari cupientes non solum se diuitijs voluptatibus honoribus z curis mūdānis nudauerūt: sed etiam quidam vsi cute p veste: solū pro sapiētia solliciti fuerūt: sed mō studēt vt diuitias z honores acquirant. Sequitur ibidem. Et videret famosissimā solis mensam. Dicit Valerius. q̄ quidam in Thilesia regione emit iactum rethīs a quibusdam piscatorib⁹ in mari iuxta templum Apollinis delphici. Contigit q̄ piscatores illo iactu mēsam auream extraxerūt: quam emptor habere voluit: piscatores autē contradixerūt dicētes tm̄ de piscibus intercessisse pactū. Tamen consenserūt in hoc casu: q̄ septem sapiētes qui tūc famosi erāt cōsulerent cuius mensa esse deberet. Sapiētes super hoc illū deū: qui ibi erat. i. apollinez consulebant. Quibus rñsum est: q̄ aurū sapiētissimo dare: z sic data est apollini z consecrata siue idolo solis tanq̄ sapientissimo: q̄ deus sapientie fingebat: z postea sup mēsam illam dabantur rñsa. Vel aliter fortassis: mensa illa fuit tripes apollinis: in q̄ respōsa dabant. Sed reuera ille phus appollonius z alij q̄ sic mundū circuerūt potius debuissent visitasse populū israeliticum: vt vidissent mēsam aureā: q̄ erat sup arcam testamenti: z vocabat̄ ppiciatorū: de qua mensa verus de⁹ dedit respōsa: z sc̄ti fuissent ex rñsis veteris dei: z nō ex respōsis idolorū qui sunt demones. iuxta illud ps̄. Omnes dii gētium demonia. Si ille tm̄ laborauit vt videret mensam solis: qd̄ non facient scholares: z alij addiscere volētes: vt videant mensam sacre scripture. ¶ Septimo debent esse scientiaz acq̄sitaz non obliuosi. dicente cathone. Que legeris memento. Nam memoria naturalis iuuat per artificiales. vtz p. s. Tho. in. ij. q. xliij. arti. i. Et sunt sex que adiuuant memoriā. Primum est vt eo-

rum que vult memorari p̄ quasdā similitudines cōueniētes assumat: nō tm̄ cōsuetas: q̄ illa cito euanesūt: sed incōsuetas: q̄ incon-
Csueta magis memorant. Verbi gr̄a. de eclypsi solis z hmōi: z ppt̄ hāc cām magis memoramur eoz que in pueritia videmus q̄ tūc apparent nobis oīa noua z incon-
 sueta. Secundum est q̄ frequenter medite-
 tur: que vult memorie commendare. Unde Aristo. in lib. de memoria z reminiscētia dicit q̄ meditationes saluant memoriā. q̄ vt idem dicit. Cōsuetudo est altera natura. Itē q̄ multoties intelligimus cito re-
 miniscimur. Tertiū est q̄ circa vnū vl pauca: non circa multa se exerceat. Ecclesia. xxxviij. Qui minoratur actu recipiet sapiētiā. Quartū est q̄ affectum z intentionem adhibeat ad ea que vult memorari: q̄a quāto aliqd̄ fuerit animo magis imp̄ssum: tanto minus elabit. Vñ Tullius in rhetorica dicit q̄ sollicitudo cōseruat integras simulachroz figuras. Quintū est qd̄ multū adiuuat z defectū memorie supplet ē scriptura. Eccle. xxxviij. Sapiam scribe in tēpore vacuitatis. In huus figura dñs scripsit
Dbis decalogū pp̄o iudeoz in tabulis lapideis. Sunt tm̄ aliq̄ qui nihil ponunt in memoria sed oīa in scripto. Qui solū gloriantur de libroz multitudine z in libris deauratis: sed qd̄ interi⁹ continet̄ parum curāt. Legit q̄ qd̄am scholaris dum repatriaret cū multitudine libroz: cōtigit q̄ portator libroz casu in aquaz cecidit: z sic oēs libros pdidit. Qd̄ attēdēs qd̄a ali⁹ scholaris post eā peditās in libris paup: sed i scia diues. Qui ea q̄ audierat in scholis: nō libris: sed meorie cōmēdauerat. Hos phus cōposuit Lordi non carthe tradas q̄ noueris arte. Et si cartha cadit tecum sapia vadit. Alij sunt q̄ multū cōfidētes de memoria sua nihil cōmendant scripture. Et vtrunq̄ est viciū. Sextū est placentia rei cognite. Hanc causam innuit Plato esse in tenera etate: quare ea q̄ addiscuntur firmiter in memoria teneant. Octauo debent esse formidolosi. vñ Latho. Magis metue. Vñ ap̄lus ad Ro. xliij. Reddite omnibus debita: cui tributū tributū: cui timorem timorem zc. Nam videmus canes dños suos reuerere

Preceptum Quartum

Eri: et leones aialia seuissima timoris signa et reuerentie suis magis ostendunt. Et talis timor debet esse filialis: non ex timore feruli. Legimus enim quod multi principes fuerunt et barones: etiam quis in summo honore fuerunt imperij: nihilominus tamen suos magistris summe honorauerunt. Unde de Traiano legitur: quod plutarchum magistrum suum summe honorauit. Sicut legitur de Alexandro magno dum se socratem magistrum suum obuiam habuisset: de curru in quo residebat eo viso statim ad terram prosiliit: et ipsum reuerenter suscepit. Legitur in libro apum, quod erant in schola duo insolentissimi scholares. Qui non solum pati nolebant correctionem magistri: verum etiam ad insolentiam et dissolutiones alios studere volentes sepiissime compellebant. Hoc quidem magister emendare non potuit. Contigit ergo magistrum mori: et tertio aut quarto die in medio schole diabolus in effigie magistri cum virga ferrea coram omnibus apparere. Nec mora cum toruo vultu in adolescentes dictos exurgens cum virga illa illis mortem intetans repente disparuit. Quorum illi nimio pauore in furiam versi post dies aliquos obierunt: hic ergo scholares aduertant diuinum iudicium: et magistris suis obediant: ne contingat eos cum virga ferrea vapulare. Hinc per prophetam dei. Reges eos in virga ferrea: et tanquam vas figuli confringes eos. Et subdit. Apprehendite ergo discipulos. et c.

Honora patrem et matrem.

Quarti sunt qui peccant contra illud preceptum: et sunt serui et ancille non honorantes patrefamilias domus et matrefamilias. Quia sicut filij tenentur honorare patrem et matrem: sic serui et ancille debent honorare gubernatorem domus que dicitur patrefamilias. Quia dicit apostolus. i. ad thim. v. Qui bene presunt duplici honore digni sunt. scilicet in presenti et in futuro. Circa quod notandum quod in sacra scriptura inuenitur quadruplex genus seruorum. Nam aliqui dicuntur serui ex brutali ruditate et rationis defectu. Alii ex morali prauitate et dei maledictione. Alii ex vulgari egestate et laboris obligatione. Alii ex morali humilitate et bona operatione. Primo dicitur seruus aliquis ex brutali ruditate et rationis defectu: et illi na-

turaliter sunt serui aliorum: et tenentur alios honorare. de quibus dicit aristoteles. i. polit. c. v. quod intellectu vigentes naturaliter sunt aliorum domini et rectores. Et e converso. intellectu carentes naturaliter sunt aliorum serui. Ideo dicit. b. aug. xix. de ci. dei. ca. xxj. ex dictis tullij in libro de republica. quod illi qui sunt indomiti non finem rationem viuentes: vtile est ut in fuitute redigantur: et sint sub seruitute. Rursum apte iusticie et iustum esse videtur quod talibus hominibus sit vtilis seruitus et pro eorum vtilitate fieri. Et tunc recte fit: cum improbis auferunt iniuriarum licentiam: et domiti melius se habebunt: quam indomiti veterius se habuerunt. Et subditum est dicit aug. supra. in li. tullij. ut illa ratio formetur velut a natura sumptum notabile exemplum atque dictum est. Cum deus homini: animus imperat corpori: ratio libidini ceterisque victiosis animi partibus. Plane hoc exemplo satis edictum est quibusdam vtile esse seruitutem. hec ille. Et illa est seruitus naturalis: et pertinet ad originalem iusticiam sicut inter uxorem et maritum: inter patrem et filium. Et est quasi naturalis ordo quo inferiora obediunt superioribus. Ideo aristoteles. i. polit. hanc probat quadruplici exemplo. Primo in armonia: ubi est vna vox predominantans. Secundo in corpore: ubi seruit corpus: et anima dominatur. Sed prudens est sicut anima: imprudens sicut corpus. Tertio ex comparatione aliorum animalium ad hominem: ut equi et vacce multa salutem consequantur per industria humanam: eo quod ipsis seruiant. Sed imprudens sunt sicut equi. Quarto ex diuersitate sexuum. scilicet virorum et mulierum: quia viri sunt prestantiores mulieribus in ratione. Ideo feminis naturaliter dominantur. quia dicitur. i. polit. quod consilium mulierum non est validum. Secundum genus seruorum est ex morali prauitate et dei maledictione. de quo benes. ix. maledictus chanaan: eris seruus seruorum fratrum tuorum. Beatus aug. xix. li. de ciui. dei. c. xv tractans istam materiam dicit quod nomen seruitutis: vel potest dubitari per quos primo fuit acquisitum vel quibus primo fuit impositum vel a quibus fuit derivatum. Si ergo queratur per quos fuit acquisitum. Planum est quod per primos nostros patres. Quia homini in primordio creationis non est dictum ut dominaretur homini: sed